

Geliş Tarihi / Received Date
19.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date
15.11.2022

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki ‘Erdemler’ Temasında Yer Alan Etkinliklerin Metindilbilimsel Çözümleme Bağlamında Değerlendirilmesi ¹

*Evaluation of the Activities on the Theme of ‘Erdemler’ in the 7th Grade Turkish
Textbook in the Context of Textlinguistic Analysis*

Yunus Emre UYAR ²

İlker AYDIN ³

Öz

1950’lerden itibaren yaşanan paradigma değişimiyle metinlere farklı açılardan yaklaşılabileceği ön görülmüştür. Tümce ötesi dil çalışmalarının bir ürünü olan metindilbilim de bu anlayışın bir ürünüdür. Metindilbilim, bir metnin metin olarak kabul görmesi için metinsellik ölçütleri olarak adlandırılan yedi ölçüt öne sürer. Bunlar bağlaşıklık, bağdaşıklık, amaçlılık, durumsallık, kabul edilebilirlik, bilgisellik ve metinlerarasılıktır. Bu ölçütlerden metin çözümlemelerinde en çok kullanılanlardan ‘bağlaşıklık’ metnin küçük ölçekli yapısıyla, ‘bağdaşıklık’ ise büyük ölçekli yapısıyla ilintilidir. Bu çalışmanın amacı, 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin işlenmesi için tasarlanan etkinliklerin metindilbilimsel çözümleme bakımından genel görünümünü ortaya koymak ve metindilbilimsel çözümlemeye dayalı muadil etkinlikler sunmaktır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden doküman analiziyle gerçekleştirilmiştir. 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki ‘Erdemler’ teması çalışmanın veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Bu tema dört metin ve bu metinler üzerine yapılandırılmış otuz iki etkinlikten oluşmaktadır. Metinlerden üçü anlatsal metinken biri şiirdir. Bulgular tablolar şeklinde sunulmuş, sonrasında ele alınan etkinliklerin metindilbilimsel çözümleme basamaklarına dayanarak nasıl geliştirilebilecekleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda, ‘Erdemler’ teması üzerinden Türkçe ders kitabında metindilbilimsel çözümleme basamaklarından hangi ölçüde yararlandığı ve etkinliklerin nasıl geliştirilebileceği ortaya konmuştur. Bu bağlamda incelenen temadaki etkinliklerden on altısının metindilbilimsel çözümlemenin basamaklarıyla doğrudan örtüşme içinde olduğu belirlenmiş; bu etkinliklerden yedisinin metnin küçük yapısı, on ikisinin büyük yapısı, üçünde de metnin üst yapısıyla ilgili basamaklarla örtüştüğü vurgulanmıştır. Bu etkinlikler Bloom

¹Bu makale *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu*’nda (17 Mayıs 2022, Ordu) sunulan sözlü bildirden üretilmiştir.

²Sorumlu Yazar; Uzman, Atakum İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Samsun/TÜRKİYE, E-mail: yunus.emre@mit.tc ORCID ID: 0000-0003-0299-0290

³Prof. Dr. Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu/TÜRKİYE, E-mail: ilkaydin67@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3369-7724

taksonomisine göre değerlendirildiğinde; beşinin kavrama, dördünün uygulama, ikisinin analiz, üçünün değerlendirme, beşinin ise sentez basamağında zihinsel işlem gerektirdiği görülmüştür. Çalışmada, etkinliklerin tamamının Türkçe Öğretim Programındaki on yedi değişik kazanıma yönelik olarak tasarlandığı saptanmıştır. Ayrıca metnin küçük ölçekli yapısı ve büyük ölçekli yapısıyla ilgili dörder basamaktan yararlandığı ancak metinlerarasılığa ilişkin etkinliğe yer verilmediği gözlenmiştir. Bunun temel dil becerilerini geliştirmede neden olacağı olumsuzluklardan ötürü bu basamakları da dikkate alan eşdeğer etkinlik önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Metindilbilim, Türkçe ders kitabı, etkinlik, metindilbilimsel çözümleme

Abstract

With the paradigm shift experienced since the 1950s, it has been foreseen that texts can be approached from different angles. Textlinguistics, which is a product of post-sentence language studies, is also a product of this understanding. Textlinguistics proposes seven criteria, called textuality criteria, for a text to be accepted as a text. These are cohesion, coherence, purposefulness, contingency, acceptability, informationalism, and intertextuality. 'Cohesion', which is one of the most used criteria in text analysis, is related to the small-scale structure of the text, and 'coherence' is related to its large-scale structure. The aim of this study is to reveal the general view of the activities designed for the processing of texts in the 7th grade Turkish textbook in terms of textlinguistic analysis and to present equivalent activities based on textlinguistic analysis. The study was carried out with document analysis, one of the qualitative research designs. The theme of 'Virtues' in the 7th grade Turkish textbook was used as the data source of the study. This theme consists of four texts and thirty-two activities structured on these texts. Three of the texts are narrative texts and one is poetry. The findings were presented in the form of tables, and then it was emphasized how the activities discussed could be developed based on the textlinguistic analysis steps. As a result of the study, it has been revealed to what extent the textlinguistic analysis steps are used in the Turkish textbook, and how the activities can be developed over the theme of 'Virtues'. In this context, it was determined that sixteen of the activities in the examined theme were directly in line with the steps of textlinguistic analysis; It was emphasized that seven of these activities overlapped with the minor structure of the text, the major structure in twelve, and the superstructure of the text in three of them. When these activities are evaluated according to Bloom's taxonomy; it was seen that five of them required comprehension, four of them required application, two of them analysis, three of them required evaluation, and five of them required mental processing at the synthesis step. In the study, it was determined that all of the activities were designed for seventeen different acquisitions in the Turkish Curriculum. In addition, it was observed that four steps related to the small-scale structure and large-scale structure of the text were used, but the activity related to intertextuality was not included. Due to the negativities that this will cause in developing basic language skills, equivalent activity suggestions have been made that also take these steps into account.

Key words: Text linguistics, Turkish textbook, activity, textlinguistic analysis.

Giriş

Türkçe öğretiminde en sık kullanılan materyallerden olan metinler, metindilbilimsel çözümlemenin temel birimidir. Bu nedenle metnin sınırlarını net bir biçimde belirleyerek tanımlamak önemlidir. Metin sözcüğünün Fransızca (texte) ya da İngilizcedeki (text) karşılıklarının kökenine bakıldığında, bunların Latince 'kumaş' anlamına gelen *textus* sözcüğüne dayandığı bilinmektedir. Kumaş nasıl ipliklerden dokunarak bir bütün oluşturuyorsa, metin de kendisini oluşturan öğelerin birbirlerine eklenmesiyle, bir dokuma süreci sonunda ortaya çıkar (Akbayır, 2007: 11). Metin, bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre inşa edildiği yapılardır. Bu yapıları yerleştirme işlemi art arda sıralama biçiminde değil, mantıklı bir düzenleme ile gerçekleştirilir. Metnin oluşumunda sesbirimden biçimbirime, biçimbirimden sözcük birime, sözcük birimden paragrafa bütün dil birimleri kullanılır. Bunlar rastlantısal olarak değil, belirli bir düzene göre dil bilgisi kurallarına uygun olarak yerleştirilir. Bu işlem sonucu, birbirini izleyen kelimeler, cümleler, paragraflar ve görsellerden oluşan anlamlı yapılar ortaya çıkar (Güneş, 2013a: 2). İşeri'ye (2021, 87) göre dilsel göstergelerden oluşan metin, başı ve sonu belirlenebilen somut, fiziksel bir nesne olarak görülmektedir. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan, dil göstergelerinin art arda geldiği anlamlı yapı olarak tanımlanabilir (Günay 2003: 35).

Bir tümce dizisinin metin olabilmesi için Beaugrande ve Dressler (1981)'e göre birbirlerine bağlaşıklık (cohesion), bağdaşıklık (coherence) ölçütleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturması, belli bir amaç (intentionality) için üretilmiş olması, kabul edilebilirlik (acceptability), bilgisellik (informativity) durumsallık (situationality) ve metinlerarasılık (intertextuality) gibi ölçütlere sahip olması, başı ve sonu kesin çizgilerle belirlenmiş yazılı ya da sözlü dile dayalı bir ürün olması gerekir (Torusdağ ve Aydın, 2019). İşeri (2011) tarafından metin merkezli ve okur merkezli olarak iki temel grupta açıklanan bu ölçütler, metnin kurucu unsurları olduğundan metindilbilimin metinleri çözümlemekte esas aldığı ölçütlerdir.

Kendine çalışma alanı olarak metni seçen metindilbilim, metin oluşturma'nın genel koşullarını ve yaklaşımlarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi vurgulamaya çalışır (Ayata Şenöz, 2005: 5, 22-23). Yukarıda sözü edilen kurallar çerçevesinde oluşturulan bir metni araştırma konusu yapan metindilbilim geleneksel dilbilimden ve metin çözümleme biçimlerinden ayrılan bir yaklaşımdır. Bu bilim dalı çalışmalarını diğer birçok farklı alanla iş birliği içinde yürütür. Bu nedenle geleneksel içerik çözümlemesinden farklılaşır. Kısaca ele aldığı metni nitelik açısından çözümlemeye çalışır (Aşkın Balcı, 2006).

Metindilbilim, genel dilbilimin inceleme alanlarından biridir ve dil çalışmalarına en büyük birim olarak cümlelerin değil, metnin temel alınmasını önceleyen bir yaklaşım getirmiştir. Dilbilimde metin incelemelerine kadar esas birim olan cümlelerin biçim özellikleri üzerinde durulmuştur. Ancak en büyük birim olarak metnin temel alındığı çalışmalarda işlevsellik daha fazla önem kazanmıştır. Bununla

birlikte metnin aynı zamanda birincil amacının bir iletişim aracı olması düşünülmeye, iletişimsel değeri ve bunu sağlayan yapılar üzerinde durulmaya başlanmıştır (Aydın, 2012: 382).

Bazı kaynaklarda bağdaşıklık ismiyle de anılan *bağlaşıklık* (coherence) "metindeki kelime ve cümlelerin bir silsile hâlinde birbirlerine bağlanma durumlarını ifade eder, metnin yüzeysel yapısındaki dilbilgisel ilişkiler yoluyla oluşan bağlantılarla ortaya çıkar" (Coşkun, 2009: 234). Bağlaşıklığı sağlayan söz konusu bağlantılar Torusdağ ve Aydın (2019) tarafından yineleme ve eş dizimsel örüntüleme yoluyla sağlanan sözcüksel bağdaşıklık ile gönderim, eksilti, değiştirim, bağıntı ögeleri, benzerlik ve koşutluk, zaman uyumu ve görünüş, işlevsel tümce yapısı, örtük anlam yoluyla sağlanan dilbilgisel bağdaşıklık olmak üzere iki öbekte incelenir ve bunlar metnin küçük ölçekli yapısını oluşturur.

Diğer metinsellik ölçütü, bazı kaynaklarda tutarlılık olarak da anılan bağdaşıklık (cohesion) ise metnin büyük ölçekli yapısını oluşturan işlev, başlık, konu, anahtar sözcükler, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri, ana düşünce/konu tümcesi, biçem, özet, sonuç tümcesi ve örge/izlek ölçütleriyle açıklanır. Metnin üst yapısı ise betimsel, anlatsal, kanıtlayıcı, açıklayıcı ya da çağrısalsal olmasıyla ilgilidir (Torusdağ ve Aydın, 2019).

Bilindiği üzere metinler dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Yöntem ve tekniklerin yanı sıra metinlere de çok fazla yer verilmektedir. Özellikle yapılandırmacı felsefenin eğitim sistemine egemen olmasıyla birlikte metinler dil öğretmenin aracı hâline gelmiştir (Güneş, 2013b). Nitekim Türkçe Dersi Öğretim Programındaki öğrenme alanlarının kazanımlarına ulaşmada doğrudan ya da dolaylı olarak metinler kullanılmaktadır. Buna dayanarak ders kitapları da metin temelli hazırlanmaktadır. Alpan'a (2008) göre ders kitabı, yazılı ve basılı gereçler grubunda yer alan ve öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden çalışma materyalidir. Özellikle metinden öğrenmede, ders kitabı önemli rol oynamaktadır. Türkçe Öğretim Programının öngördüğü gibi ortaokul Türkçe derslerinde her sınıf seviyesindeki 8 temanın her birinde dörder metin olmak üzere toplam 32 metin yer almakta ve kazanımlara ulaşmak için bu metinler çıkış noktası yapılmaktadır. Etkinliklerin birçoğu bu metinlerle ilgili olarak tasarlanmaktadır.

Programdaki Okuma, Dinleme ve Anlama öğrenme alanlarının kazanımlarına bakıldığında, bunların ele aldığı birçok noktanın metindilbilimsel çözümlemenin basamaklarıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. Dinlenen, okunanı anlamak üzere yapılan çalışmaların bir kısmı doğrudan dinlenen/okunan metinlerin çok boyutlu bir biçimde çözümlenmesini gerektirir. Bu da metinlere yaklaşımda yeni bir bakış açısı getiren metindilbilim ile Türkçe öğretimini ilintili hâle getirmektedir.

Metindilbilimsel çözümleme ile Program kazanımlarındaki paralellik ve etkinlik temelli yaklaşım bir arada düşünüldüğünde, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çözümlenmesi yoluyla kazanımlara ulaşma sürecinde, etkinliklerin metindilbilimsel çözümleme basamaklarıyla uygunluğunu sorgulama gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı 'Erdemler' temasında yer alan etkinliklerin metindilbilimsel çözümleme açısından nasıl görüldüğünü betimlemek, değerlendirmek ve etkinlik önerileri geliştirmektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkçe Ders Kitabı ‘Erdemler’ temasında yer alan etkinliklerden hangileri metindilbilimsel çözümlemenin basamaklarıyla örtüşmektedir?
2. Türkçe Ders Kitabı ‘Erdemler’ temasındaki metindilbilimsel çözümlemeyle örtüşen etkinliklerin Bloom taksonomisindeki yeri nedir?
3. Türkçe Ders Kitabı ‘Erdemler’ temasındaki metindilbilimsel çözümlemeyle örtüşen etkinlikler, Türkçe Dersi Öğretim Programındaki kazanımların hangileriyle örtüşmektedir?
4. Türkçe Ders Kitabı ‘Erdemler’ temasında yer alan etkinlikler metindilbilimsel çözümlemenin olanaklarıyla nasıl zenginleştirilebilir?
5. Metindilbilimsel çözümlemenin erdemler temasındaki hiçbir etkinlikle örtüşmeyen basamaklarına ilişkin hangi etkinlikler önerilebilir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma doğası içinde gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi kullanılmıştır. Bu yöntem “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 191). MEB Yayınlarının 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki (Akgül vd. 2018) ‘Erdemler’ temasında bulunan “Arıların İlhamı”, “Munise”, “Dostluk” ve “Kardeşim” metinlerinin işlenmesi için tasarlanan etkinliklerin tamamı bu çalışmada ele alınmıştır. Metindilbilimsel çözümlemenin etkinliklerdeki görünümünü en geniş ölçekte yansıtması için herhangi bir etkinlik inceleme dışında tutulmamıştır. Öncelikle etkinliklerden hangilerinin metindilbilimsel çözümlemenin öngördüğü işlemlerle örtüştüğü tespit edilmiştir. Bunun için Aydın ve Torusdağ’ın (2014) hazırladığı metindilbilimsel çözümlemenin basamaklarına ilişkin tablo kullanılmıştır. Bu tabloda bir metnin küçük ölçekli, büyük ölçekli ve üst yapısını incelemek üzere söz konusu edilen başlıklarla doğrudan örtüşen 16 etkinlik saptanmıştır. Öncelikle bu etkinliklerin Bloom taksonomisindeki hangi basamaklardaki bilişsel becerileri işlemeyi hedefledikleri, ardından Türkçe Dersi Öğretim Programındaki (MEB, 2019) hangi kazanımlara dönük oldukları belirlenmiştir. Bu etkinliklerin metindilbilimsel çözümlememin hangi unsuruyla örtüştüğü, gerekçesiyle birlikte ortaya konmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin bulgular

MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabı ‘Erdemler’ temasında yer alan etkinliklerden metnin küçük ölçekli yapısıyla ilgili olanlar Tablo 1’ sunulmuştur.

Tablo 1. Küçük Ölçekli Yapıyla İlgili Etkinlikler

Yineleme	Eşdizimsel Örüntüleme	Gönderim	Eksilti	Değiştirim	Bağıntı Ögeleri	Benzerlik/ Koşutluk	Zaman Uyumu	İşlevsel tümce yapısı	Örtük anlam
4. metin 1. etkinlik	1. metin 8. etkinlik 3. metin 8. etkinlik 4. metin 1. etkinlik				1. metin 8. etkinlik 3. metin 7. etkinlik		1. metin 8. etkinlik 2. metin 5. etkinlik 2. metin 7. etkinlik 2. metin 8. etkinlik		

Tablo 1'e göre 4. metnin 1. etkinliği küçük ölçekli yapının 'yineleme' basamağıyla; 1. metin 8. etkinlik, 3. metin 8. etkinlik ve 4. metin 1. etkinlik 'eşdizimsel örüntüleme' basamağıyla; 1. metin 8. etkinlik ve 3. metin 7. etkinlik 'bağıntı ögeleri' basamağıyla; 1. metin 8. etkinlik, 2. metnin 5, 7 ve 8. etkinlikleri 'zaman uyumu ve görünüş' basamağıyla örtüştüğü görülmektedir. 'Erdemler' temasında yer alan etkinliklerden metnin büyük ölçekli yapısıyla ilgili olanları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Büyük Ölçekli Yapıyla İlgili Etkinlikler.

İşlev	Başlık	Konu	Anahtar sözcükler	İçerik şeması	Konu değişimi belirleyicileri	Ana düşünce tümcesi	Biçem	Özet	Sonuç tümcesi	Örge/izlek
1. metin 3. etkinlik	1. metin 4. etkinlik	1. metin 3. etkinlik				1. metin 3. etkinlik	1. metin 8. etkinlik	2. metin 5. etkinlik		4. metin 3. etkinlik
3. metin 3. etkinlik	1. metin 8. etkinlik	2. metin 5. etkinlik 3. metin 3. etkinlik				3. metin 3. etkinlik	2. metin 2. etkinlik	2. metin 7. etkinlik		
4. metin 3. etkinlik	4. metin 4. etkinlik					4. metin 3. etkinlik	2. metin 6. etkinlik 3. metin 8. etkinlik 4. metin 5. etkinlik			

Tablo 2'ye göre 1, 3 ve 4. metnin 3. etkinlikleri büyük ölçekli yapının 'işlev' basamağıyla; 1. metnin 4 ve 8. etkinlikleriyle 4. metnin 4. etkinliği 'başlık' basamağıyla; 1, 3 ve 4. metinlerin 3. etkinlikleri 'ana düşünce tümcesi' basamağıyla; 1. metnin 8, 2. metnin 2 ve 6. etkinlikleri, 4. metnin 5. etkinliği 'biçem' basamağıyla; 2. metnin 5 ve 7. etkinlikleri 'özet' basamağıyla; 4. metnin 3. etkinliği 'örge/izlek' basamağıyla örtüştüğü görülmektedir. 'Erdemler' temasında yer alan etkinliklerden metnin üst yapısıyla ilgili olanlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Üst Yapıyla İlgili Etkinlikler.

Anlatım Biçimleri	Metin Türü	Metinlerarasılık
	1. metin 8. etkinlik	
	3. metin 8. etkinlik	
	4. metin 8. etkinlik	

Tablo 3'e göre 1, 3 ve 4. metinlerin 8. etkinlikleri 'metin türü' basamağına yöneliktir; metnin anlatım biçimlerine ve metinlerarasılığa ilişkin herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular.

MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabı 'Erdemler' temasındaki metindilbilimsel çözümleme basamaklarıyla örtüşen etkinliklerin Bloom taksonomisindeki yeri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Metindilbilimsel Çözümleme Basamaklarıyla Örtüşen Etkinliklerin Bloom Taksonomisindeki Yerleri.

Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez
	1. metin 3. etkinlik	2. metin 2. Etkinlik	2. metin 5. etkinlik	1. metin 8. etkinlik	1. metin 4. etkinlik
	2. metin 6. etkinlik	2. metin 8. etkinlik	2. metin 7. etkinlik	3. metin 7. etkinlik	1. metin 8. etkinlik
	3. metin 3. etkinlik	3. metin 7. etkinlik		4. metin 8. etkinlik	2. metin 6. etkinlik
	4. metin 3. etkinlik	4. metin 1. etkinlik			3. metin 8. etkinlik
	4. metin 5. etkinlik				4. metin 4. etkinlik

Tablo 4'e göre 1. metnin 3. etkinliği, 2. metnin 6. etkinliği, 3. metnin 3. etkinliği, 4. metnin 3. etkinliği, 4. metnin 5. etkinliği Bloom taksonomisindeki 'kavrama' basamağına; 2. metnin 2 ve 8. etkinliği, 3. metnin 7. etkinliği, 4. metnin 1. etkinliği 'uygulama' basamağına; 2. metnin 5 ve 7. etkinlikleri analiz basamağına; 1. metnin 8. etkinliği, 3. metnin 7. etkinliği ve 4. metnin 8. etkinliği 'değerlendirme' basamağına; 1. metnin 4 ve 8. etkinlikleri, 2. metnin 6. etkinliği, 3. metnin 8. etkinliği ve 4. metnin 4. etkinliği 'sentez' basamağına dönük zihinsel işlemler gerektirir. Tema boyunca 'bilgi' basamağına dönük etkinliğe yer verilmemiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular.

MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabı 'Erdemler' temasındaki metindilbilimsel çözümleme basamaklarıyla örtüşen etkinliklerin Türkçe Öğretim Programındaki kazanımlarla olan ilişkisi Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Metindilbilimsel Çözümleme Basamaklarıyla Örtüşen Etkinliklerin Türkçe Öğretim Programındaki Kazanımlarla Olan İlişkisi

Kazanımlar	Etkinlikler
T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	1. metin 3. etkinlik 3. metin 4. metin 3. etkinlik
T.7.3.16. Metnin konusunu belirler.	1. metin 3. etkinlik 2. metin 5. etkinlik 3. metin 3. etkinlik
T.7.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler.	1. metin 3. etkinlik 3. metin 3. etkinlik
T.7.3.23. Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.	1. metin 4. etkinlik 1. metin 8. etkinlik 4. metin 4. etkinlik
T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar.	1. metin 8. etkinlik 3. metin 8. etkinlik
T.7.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	2. metin 2. etkinlik
T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	1. metin 8. etkinlik 2. metin 5. etkinlik 2. metin 7. etkinlik
T.7.4.15. Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	1. metin 8. etkinlik
T.7.3.15. Okuduklarını özetler.	2. metin 5. etkinlik
T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	2. metin 4. metin 5. etkinlik 6. etkinlik
T.7.3.9. Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	2. metin 8. etkinlik
T.7.2.6. Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.	3. metin 7. etkinlik
T.7.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	1. metin 8. etkinlik 3. metin 8. etkinlik
T.7.1.13. Dinleme stratejilerini uygular.	4. metin 1. etkinlik
T.7.4.1. Şiir yazar.	4. metin 8. etkinlik
T.7.4.16. Yazdıklarını düzenler.	1. metin 8. etkinlik
T.7.3.25. Metinler arası karşılaştırmalar yapar.	2. metin 7. etkinlik

Tablo 5 incelendiğinde, 1. metnin 3. etkinliği, 3. metnin 3. etkinliği ve 4. metnin 3. etkinliği "Metnin ana fikrini/duygusunu belirler." kazanımına; 1. metnin 3. etkinliği, 2. metnin 5. etkinliği ve 3. metnin 3. etkinliği "Metnin konusunu belirler." kazanımına; 1. metnin 3. etkinliği ve 3. metnin 3. etkinliği "Metnin yardımcı düşüncelerini belirler." kazanımına; 1. metnin 4. etkinliği ve 4. metnin 4. etkinliği "Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler." kazanımına; 1. metnin 8. etkinliği ve 3. metnin 8. etkinliği "Hikâye edici metin yazar." kazanımına; 2. metnin 2. etkinliğin "Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." kazanımına; 2. metnin 5 ve 7. etkinlikleri "Metindeki hikâye unsurlarını belirler." kazanımına; 2. metni 5. etkinliği "Okuduklarını özetler." kazanımına; 2. metnin 6. etkinliği ve 4. metnin 5. etkinliği "Metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımına; 2. metnin 8. etkinliği "Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder." kazanımına; 3. metnin 7. etkinliği "Konuşmasında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır." kazanımına; 1. metnin 8. etkinliği "Metnin içeriğine uygun başlık belirler." , "Hikâye unsurlarını belirler.", "Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadeleri kullanır.", "Yazılarını zenginleştirmek için deyim, atasözü ve özdeyişler kullanır.", "Yazdıklarını düzenler." kazanımlarına; 3. metnin 8. etkinliği "Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri ve deyimler kullanır." kazanımına; 4.

metnin 1. etkinliği “Dinleme stratejilerini uygular.” kazanımına; 4. metnin 8. etkinliği “Şiir yazar.” kazanımına; 2. metnin 7. etkinliği “Metinler arası karşılaştırmalar yapar.” kazanımına dönük olduğu görülür.

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin bulgular.

MEB 7. sınıf Türkçe ders kitabında, metnin küçük ölçekli yapısı içinde yer alan eşdizimsel örüntüleme basamağına yönelik ilk olarak bir yazma etkinliğinde yararlanılmıştır. Bu etkinliğin, eşsizimsel örüntülemeyle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Eşdizimsel Örüntülemeyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
3. Metin 8. Etkinlik: Aşağıdaki kavram havuzunda verilen kelimeleri kullanarak “dostluk” konulu bir hikâye yazınız. Yazınızı zenginleştirmek için “atasözleri, deyimler ve özdeyişler” kullanınız. “Sevgi, saygı, güven, yardım etmek, anlayış göstermek vb.”	Bloom taksonomisinde sentez basamağına hitap eden bu etkinlik doğrudan Program’daki “Hikâye edici metin yazar.” ve “Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.” kazanımlarına yöneliktir. Kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma yönteminde öğrencilere sunulan havuzdaki kelimeler bir metinde kullanıldıklarında eşdizimsel örüntüleme görünümünü oluşturacaktır. Bu etkinlik, anlatma becerilerini geliştirmek için kurgulanan metinlerin izleğini oluşturmada aynı kavram alanına dahil olan kelimelerin bir arada kullanılmasının önemini öğrencilere sezdirebilecek niteliktedir.	Ancak eşdizimsel örüntülemenin yukarıda sözü edilen işlevini öğrencilerin öncelikle anlama becerilerini geliştirmeye dönük etkinliklerde göreberek sezmeleri daha sonra böyle bir anlatma (yazma) etkinliğinde bunu işlevsel olarak kullanmaları gerekir. Bunun için de bu etkinlikten önce öğrencilere okuma metnindeki eşdizimsel örüntüleme görünümünü tespit etmelerini sağlayacak bir etkinlik sunulabilir. Örneğin metinde ‘iktidar’ örgesi; “devlet, yönetim, karar, düşünce, padişah, vezir” kavramlarının eşdizimlenmesiyle oluşmuştur. Öğrenciler böyle bir dizilimle örgelerin oluşmasında kelime ve kavramların önemini sezdikten sonra bunları kullanacakları metinler yazmaya yönlendirilebilir. Bununla önce analiz basamağında bir etkinlik yapıp daha sonra sentez basamağına çıkılarak kolaydan zora ilkesinin gereği yerine getirilebilir.

Eşdizimsel örüntülemeyen bir de dinleme etkinliğinde yararlanılmıştır. Bu kez buna ‘yineleme’ basamağı da eşlik etmiştir. Bu etkinlik, eşsizimsel örüntüleme ve yineleme basamaklarıyla ilişkisi, etkinlik önerisi Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Eşdizimsel Örüntüleme ve Yinelemeyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
4. Metin 1. Etkinlik: Aşağıdaki boşlukları dinlediğiniz şiire göre doldurunuz. KARDEŞİM Beni hor görme kardeşim, Sen altınsın ben Aynı vardan var olmuşuz, ben sac mıyım. Ne var ise sende bende, her bedende, Yarın mezara girende, Sen toksun da, Allah bize neler vermiş,, S en balsın da ben çeç miyim. cümle beden, Nefsini öldür ölmeden, Böyle emretmiş yaradan, Sen kalemsin ben Tabiata Veysel aşık, Aynı yolcu yul yoldaşık,	Bloom taksonomisindeki uygulama basamağına hedefleyen bu etkinlik doğrudan Program’daki “Dinleme stratejilerini uygular.” kazanımına yöneliktir. Öğrencilerin bu etkinlikte boşlukları doldurmak için kullanması beklenen kelimeler ve kelime grupları şunlardır: “Tunç muyum, sen gümüşsün, aynı varlık, aç mıyım, kimi molla kimi derviş, kimi arı çiçek dermiş, topraktandır, uç, topraktan olduk kardaşık, sen yolcusun ben bac mıyım.” Görüldüğü üzere öğrencilerden aynı kavram alanına giren “altın, tunç, gümüş sac; yolcu, bac; arı, bal; Allah, nefis, derviş, molla, yaradan; kalem, uç” gibi kelimeleri bir araya getirerek anlamlı bir bütüne ulaşması ve böylece eşdizimsel örüntülemenin anlam oluşturmadaki rolünü görmesi beklenmiştir. Bu, öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenme yoluyla aynı kavram alanına giren kelimelerden anlamlı bütünlük oluşturmasına fırsat veren bir etkinlik olarak oldukça etkilidir. Bu etkinlikte öğrencilerden bir yandan da sözcüksel yinelemelere başvurması beklenmiştir. Tok-aç, bal-cec, sen-ben gibi karşıt olan ve karşıt anlamda kullanılan kelimelerin yinelemesi sayesinde öğrencilerin karşıt anlamlı kelimelerin yinelemesinin metnin anlamını kurmadaki katkısını yakından görmesi sağlanabilir. Bu etkinliğin sözcük öğretimine de katkısı vardır. Öğrencilere sözcüklerin zıt anlamlılarıyla birlikte gösterilmesi sözcük kavratmada önemli bir uygulamadır.	Bu etkinliğe ek olarak söz konusu örüntüleme ve yinelemelerin metindeki izlekle olan ilişkisini kavratmaya yönelik bir etkinlik tasarlanabilir. Öğrencilerin bunların etkisini sezmekle kalmayıp tam olarak kavraması da sağlanabilir. Yine “Boşluklara şiirdeki diğer sözcüklerle eşdizimsel örüntüleme oluşturamayacak kelimeler eklenseydi şiirin anlamı nasıl değişirdi?” sorusuyla soyut işlemler dönemine giren öğrencilerin varsayımsal düşünce becerileri harekete geçirilerek anlam oluşturmada eşdizimsel örüntülemenin katkısı vurgulanabilir. Benzer bir soru bu şiirdeki yineleme görüntüleri için de sorulabilir. Ben sözcüğü yinelemeseydi ya da sen sözcüğü yinelemeseydi şiir anlamından ne kaybederdi?, bu sözcükler daha fazla yerde yinelemeseydi şiirin anlamı ne yönde etkilenirdi?, soruları sorulabilir. Bunlar da öğrencilerin değerlendirme basamağında zihinsel işlem yapmasını sağlayabilir.

Dilbilgisel bağlaşıklık unsurlarından 'bağıntı öğeleri' tek başına bir etkinlikte söz konusu edilmiştir. Bir konuşma etkinliği sırasında duygu ve düşünceler arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinden bazıları verilerek öğrencilerden konuşmalarında bunları kullanmaları istenmiştir. Bu etkinlik, bağıntı öğeleriyle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Bağıntı Öğeleriyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
3. Metin 7. Etkinlik: "Dostluk" hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Kısaca anlatınız. Konuşmanızda "oysaki, başka bir deyişle, özellikle, ilk olarak, son olarak" ifadelerini kullanmaya dikkat ediniz.	Bu etkinliğin ilk kısmı (anlatınız) Bloom taksonomisindeki sentez basamağına denk gelir ve "Konuşma stratejilerini uygulayın." kazanımına dönüktür. İkinci kısmı (...kullanmaya dikkat ediniz) uygulama basamağına denk gelir ve Programdaki "Konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanın." kazanımını düşünülerek oluşturulmuştur. Bu etkinlik bağıntı öğelerinin anlatma becerileri dahilinde öğrenciler tarafından etkili bir konuşma aracı olarak görülmesini sağlamak için kullanılmaya elverişlidir. Bu ifadelerin kullanım sıklığı artırılarak doğru bir yönlendirmeyle konuşmanın niteliği geliştirilebilir.	Geçiş ve bağıntı ifadelerinin öğrencilere öncelikle okudukları metinde nasıl kullanıldığı gösterilmelidir. Bu etkinliğin ait olduğu metinde ise etkinlikte kullanılması istenen ifadeler kullanılmamıştır. Bu yüzden öğrencilerin metinde bunların uygulamalı örneklerini görme şansı yoktur. Bu da metin ile etkinlik arasında bir uyumsuzluk olduğunu gösterir. Bu konuşma etkinliği öncesinde öğrencilere söz konusu ifadelerin kullanıldığı bir konuşma dinletilebilir, bu ifadeler vurgulanabilir. Bu sayede geçiş ve bağlantı ifadeleri öncelikle kavrama basamağında bir etkinlikte gösterilir sonra uygulama basamağında öğrencilerin bunları kullanması istenebilir.

'Zaman uyumu ve görünüş' başlığı altında değerlendirilebilecek etkinlikler, Türkçe Dersi Öğretim Programının 7. sınıfta dilbilgisi çalışmalarının büyük kısmını eylemler konusuna ayırmasından dolayı kipler üzerinde tasarlanmıştır. Bunlardan zaman bildiren kiplere yönelik çalışmalar metindilbilimsel incelemenin ele aldığı noktalardan birine temas eder. Bu etkinlik, dilbilgisel bağlaşıklık basamaklarından zaman uyumu ve görünüşle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Zaman Uyumu ve Görünüşle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
2. Metin 8. Etkinlik: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız. a) Aşağıdaki parçada koyu yazılmış fiilleri (eylemleri) parçanın anlam bütünlüğüne dikkat ederek tamamlayınız. Kaç saat geçtiğini bil..... İnsan böyle hâllerde zaman hissini kaybet.... Mezarlık tarafındaki kapıya vur..... gibi bir ses işitmeye başla..... Rüzgârdan başka ne ol.....? Fakat hayır, bu rüzgâr sarsıntısından başka bir şeydi. Yatağımdan doğrularak kulak ver..... ve gecenin içinde bir insan iniltisi işitir gibi ol..... Hemen yatağımdan fırla....., omuzlarıma bir örtü alıp aşağı koştur başla..... b) Eylemler tamamlandıktan sonra metinde ne gibi değişiklikler olmuştur? Yazınız.	Doğrudan "Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder." kazanımı için hazırlandığı düşünülen ve uygulama basamağına yönelik bu etkinlik, görünen geçmiş zaman kullanımının cümle anlamına etkisini göstermek konusunda işlevseldir. Ayrıca örneklerin okunan metinden verilmesi öğrencinin bu etkiyi okuduğu metinde de görmesini sağlayacaktır.	Bu etkinliğe ek olarak öğrencilerin uygunsuz örnekleri de görebilecekleri bir etkinlik tasarlanabilir. Örneğin "Yarın tüm hazırlıkları tamamladık." cümlesindeki anlamsal aykırılığın neyden kaynaklandığı sorulup zaman ekinin yanlış kullanılmasıyla anlamda bozulmaların meydana gelebileceği gösterilebilir, öğrencilerden bunları uygun zaman eki kullanımıyla düzeltmeleri istenebilir. Bu, öğrencilerin zihni faaliyetini değerlendirme basamağına kadar yükseltebilir.

Metindilbilimsel çözümlemenin önemli basamaklarından biri olan, büyük ölçekli yapı içinde değerlendirilen ‘başlık’a dair çalışma öğrencilerin okudukları metne başlık önermeleri şeklinde tasarlanmıştır. Etkinlik, başlıkla ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Başlıkla İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
1. Metin 4. Etkinlik: Okuduğunuz hikâyeye üç farklı başlık da siz bulunuz. Tek Kelimeden Oluşan Başlık Kelime Grubundan Oluşan Başlık Soru Cümlesinden Oluşan Başlık	Bu etkinlik doğrudan “Metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler.” kazanımına dönüktür ve Bloom taksonomisindeki sentez basamağı seviyesinde bir zihinsel uğraşı gerektirir. Böyle bir etkinlikte öğrencinin başlık muadillerini tek kelimeden, kelime grubundan, soru cümlesinden diye sınıflandırarak ona yol göstermek daha fazla düşünce üretmesi için yardımcı olabilir.	Ancak öğrencinin bu muadilleri sunmadan önce metnin mevcut başlığı üzerinde de durması gerekmektedir. Bu nedenle bu başlığın metnin izleğiyle ilişkisi, konuyu ne ölçüde yansıttığı, nasıl oluştuğu öğrenciye sorgulatılabilir. Ardından benzer ya da daha işlevsel olabileceğini düşündükleri başlık önerileri öğrencilerden istenebilir. Ayrıca başlık önerilerini sadece sözcük sayılarına göre sınıflamaktansa anlamsal açıdan sınıflamak yaratıcılığı arttırmak ve metnin içerik görünümünü kavramak için daha işlevsel olurdu. Örneğin, öğrencilerden benzetme yoluyla kuracakları başlık, kişileştirme yoluyla kuracakları başlık vb. istenerek daha işlevsel sentezlere başvurmaları sağlanabilir.

Başlık için tasarlanan diğer etkinlikte de öğrencilerden başlık önerisi istenmiş ancak bu kez üç farklı başlık yolu verilmemiştir.

4. Metin 4. Etkinlik: Şair siz olsaydınız şiire hangi başlığı verirdiniz?

Bu etkinlik için de yukarıda sözü edilenler geçerlidir.

Öğrencileri ‘metnin üst yapısı’na odaklanmaya sevk eden etkinliklerin tümünün metin türleriyle ilgili olduğu görülmüştür. Aşağıdaki etkinlikte öğrencilerden yazmaları istenen metin, bir tür ile sınırlandırılmıştır. Bu etkinlik, metin türüyle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Metin Türüyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
4. Metin 8. Etkinlik: Aşağıda verilen erdemlerden birini seçerek şiir yazınız. Yazdığınız şiire uygun bir başlık belirleyiniz.	Bu etkinlikteki her iki ifade de Bloom taksonomisindeki sentez basamağına denk gelir ve sırasıyla Programdaki “Şiir yazar.” ve “Metnin içeriğine uygun başlık belirler.” kazanımlarına yöneliktir. Bu etkinlikte öğrenciler, türün özelliklerini de gözeterik metin oluşturabilir, üst yapının anlam oluşturmadaki önemini sezebilirler.	İzlek, konu ve temel iletileri aynı olan ancak türleri farklı olan iki metni karşılaştırmak ve bunu yaparken üst yapı dahilindeki anlatım biçimlerini de gündeme getirmek biçiminde farklı etkinlikler tasarlanabilir. Böylece öğrenciler, diğer birçok özelliği benzer olsa da yalnız türü farklı olduğu için iki metnin anlamsal farkını görebilecek, metnin hangi türün özellikleri kapsamında yazıldığının anlatımı ve anlamı nasıl etkilediği hakkında düşünebileceklerdir. Bu yolla değerlendirme basamağında bir etkinlik yapılabilir. Daha sonra öğrencilerden izleği ve temel iletileri aynı ancak türleri farklı iki metin yazarak bunu bilfiil icra etmeleri istenebilir.

Metindilbilimsel çözümlemenin büyük ölçekli yapı basamağında incelediği ‘işlev’, ‘konu’ ve ‘ana düşünce’ ya da ‘konu tümcesi’ gibi başlıkların ders kitabında birlikte ele alındığı gözlenmiştir. İşlev, konu tümcesi ve ana düşünceyle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. İşlev, Konu Tümcüsü ve Ana Düşünceyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
1 ve 3. Metin 3. Etkinlik: Okuduğunuz metnin konusunu, ana fikrini ve yardımcı fikirlerini bulunuz.	Kavrama basamağında zihinsel işlem yapmayı gerektiren bu etkinlik şu kazanımlara dönüktür: "Metnin konusunu belirler.", "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.", "Metnin yardımcı fikirlerini belirler." Öğrencilerin metinlerin genel olarak neyi ele aldıkları ve vermek istedikleri iletinin ne olduğu üzerinde düşüncelerini ve bunları tespit etmeye girişmelerini isteyen bu etkinlik, metindilbilimsel yaklaşımla örtüşmektedir. Ana düşünce tümcüsü ya da konu tümcüsünün metin içinde doğrudan verildiği metinler söz konusu olduğunda da yine metindilbilimsel çözümlemenin konu tümcüsü ya da ana düşünce tümcüsünü tespit etmeye dönük işlemi ile örtüşme görülür. Bu etkinlikler öğrenciyi büyük ölçekli yapının temel unsurlarından işlev, konu, ana düşünce tümcüsü üzerinde yoğunlaştırması bakımından önemlidir ancak öğrencilerin bunları bulabilmesi için doğrudan "Metnin ana düşüncesini bulunuz." şeklinde bir yönerge öğrenciyi yeterince yönlendiremez.	Bu etkinliklerde öğrenciyi öncelikle ana düşünceye götürecek yollar hazırlanmalıdır. Bunları hazırlamak için de ders kitabında metnin kavratma soruları ana düşünce etkinliğinden hemen önce yer almalıdır. Öğrencilerin kavratma soruları sayesinde metnin önemli noktaları üzerine düşünüp bir sonraki etkinlikte sorulan ana düşünce ve konuya dair soruyu yanıtlamak için hazırlık yapmaları sağlanmalıdır.

Başka bir etkinlikte yine büyük ölçekli yapı içinde yer alan izlek ve ana düşünce bir arada gündeme getirilmiştir. Bu etkinlik, izlek ve ana düşünceyle ilişkisi, etkinlik önerisi Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. İzlek ve Ana Düşünceyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
4. Metin 3. Etkinlik: Dinlediğiniz şiirin temasını ve ana duygusunu aşağıdaki boşluklara yazınız.	Bloom taksonomisindeki kavrama basamağında yer alan etkinlik "Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler." kazanımına dönüktür ancak ilk kısmını doğrudan karşılayan izlekle ilgili bir kazanım Programda mevcut değildir. Bu etkinlik sayesinde öğrencilerin metindilbilimsel çözümlemenin basamaklarından izlek ve ana düşünce/duyguya odaklanmaları sağlanır. Ancak bu, öğrencileri metnin büyük yapısına hazırlayacak etkinlikler verilmeden yapılmıştır. Metindeki küçük ölçekli yapıyı ortaya koymadan, doğrudan izlek ve ana duygu incelemeye girişilmesi öğrencinin zihinsel etkinliği için uygun bir sıra gözetilmediğini gösterir.	Burada metindilbilimsel çözümlemenin eşdizimsel örüntüleme basamağı işlevsel olarak kullanılabilir. Bunun için öğrencilerden önce şiirdeki eşdizimsel ötüntülemeyi, esenlikli ve esenliksiz ifadeleri, karşıt anlamlı yinlemeleri bulmaları ve bunlardan hareketle şiire hakim olan duyguyu ve şiirin izleğini bulmaları istenebilir.

Öğrencilerin hikâye unsurlarını belirlemesinin istendiği etkinlik metindilbilimin ele aldığı başlıklardan konu, özet, zaman uyumu ve görünüş ile örtüşmektedir. Bu etkinlik, konu, özet, zaman uyumu ve görünüşle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Konu, Özet, Zaman Uyumu ve Görünüşle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
1. Metin 5. Etkinlik: Okuduğunuz metindeki hikâye unsurlarını belirleyiniz. Konu, yer, olay örgüsü, kişiler, zaman.	Bloom taksonomisinde analiz basamağında zihinsel işlem gerektiren bu etkinlik Programdaki "Metindeki hikâye unsurlarını belirler." kazanımına dönüktür. Bu etkinlikte öğrencilerden öncelikle metnin konusunu yazmaları istenir. Bazı metinlerde öğrencilerden metnin konusunu, ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini bir etkinlik içinde bir arada yazmaları istenirken bu kez konu, hikâye unsurları arasında istenmiştir. Bu etkinlik de kavratma sorularından hemen sonra geldiği için öğrencinin önce sorular yardımıyla metin üzerine düşünüp konuya yaklaşması gerekliliğine uygundur. Aynı etkinlikte istenenler arasında olay örgüsünün de olması öğrenciyi metni kesitlere ve bölümlere ayırarak özetlemeye ulaştıracağı için metindilbilimsel yaklaşımla örtüşmektedir. Aynı durum zaman için de geçerlidir. Öğrenciler bu sayede olayların hangi zaman diliminde geçtiğini, kurmaca zamanı, tespit etmeye yönelecektir.	Ancak konu, zaman ve olay örgüsünün metnin yapılandırılmasındaki etkisini görebilmeleri için öğrenciler bunların değiştirildiği örnekler sunulabilir ya da öğrenciler böyle örnekler yazmaya yönlendirilebilir. Örneğin okunan metnin farklı zaman kullanımlarıyla yeniden yazılması istenebilir. Böylece öğrenciler yalnızca zaman kullanımını tespit eden edilgen kişiler olmaktan çıkıp özgün metin ile kendi metinlerini karşılaştırabilir, zaman unsurunun metnin yapısına katkısı daha iyi görülebilir. Aynı durum konu için de geçerlidir. Öğrencilerden aynı iletivi, aynı zaman kullanımlarıyla farklı bir konu yoluyla anlatmaları istenebilir, böylece onların metnin yapısında konunun araç olduğunu görmeleri sağlanabilir. Bu da öğrencileri Bloom taksonomisindeki sentez basamağında zihinsel işlem yapmaya yönlendirir.

Metnin büyük ölçekli yapısına ilişkin biçem özellikleri ders kitabında aşağıdaki etkinlikte olduğu gibi söz sanatları çalışmalarını yoluyla ele alınmıştır. Bu etkinlik, biçemle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Biçemle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
<p>4. Metin 5. Etkinlik: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.</p> <p>a) Aşağıdaki dörtlükte insana ait özellikler verilen varlıklar hangileridir? Yazınız.</p> <p>Derinden derine irmağlar ağlar, Uzaktan uzağa çoban çeşmesi. Ey suyun sesinden anlayan bağlar, Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi? (...)</p> <p>Faruk Nafiz ÇAMLIBEL</p> <p>b) Aşağıdaki dörtlükte hangi ifadelerde abartma yapılmıştır? Yazınız.</p> <p>Bir ah çeksem dağ taş eritir, Gözüm yaşı değirmeni yürütür. Bu hasretlik beni dahi çürütür, Bana sıla da bir, gurbet il de bir.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>(...)</p> <p>Karacaoğlan</p>	<p>Bloom taksonomisinde kavrama basamağına denk gelen bu etkinlik Programdaki "Metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımına yöneliktir. Bu etkinlik öğrencilerin dikkatini metnin biçimine çekmek için önemlidir. (a) maddesinde kişileştirme (teşhis) sanatı ismi verilmeden dolayı olarak sorulurken abartma sanatı doğrudan sorulmuştur. Sezdirme ilkesi gereği direkt ismi verilmeden sorulması uygunken aynı tavrın (b) maddesinde gösterilmemesi bir tutarsızlık ortaya çıkarmıştır.</p>	<p>Bunun yerinde (b) maddesinde "Hangi ifadelerde bir özellik, olduğundan çok daha fazla ya da az yansıtılmıştır." gibi bir soru cümlesi yaklaşım olarak bir önceki maddeyle tutarlı olurdu. Bu etkinlikteki diğer sorun da bağlamdan kopuk olmasıdır. Metnin biçimine dair etkinlikteki soruların doğrudan metinden alınması metnin halihazırda var olan biçimsel özelliklerini gündeme getirmesi gerekirdi. Söz gelimi işlenen şiirde sık sık başvurulan tezat ve benzetme sanatlarını öğrencilerin tespit etmesine yönelik sorular sorulabilirdi. Bu sayede öğrenciler üzerinde çalıştıkları metnin biçimsel özelliklerine de odaklanma fırsatı bulurdu. Yine bu öğrencilere söz konusu benzetme ve tezatlar çıkarıldığında metnin anlamında ne yönde değişimler olacağı sorulabilir, böylece biçimin bir metnin yapısındaki ve anlamındaki rolü sezdirilebilirdi. Bu da öğrencileri değerlendirme basamağında zihinsel etkinliğe yönlendirirdi.</p>

3. metin 8. etkinlikte öğrencilerden hem üst yapıya ilişkin tür özelliğini hem büyük yapıya ilişkin biçem özelliğini bir arada gözetmeleri beklenmektedir. Etkinlik, tür ve biçemle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Tür ve Biçemle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
<p>3. Metin 8. Etkinlik:</p> <p>Aşağıdaki kavram havuzunda verilen kelimeleri kullanarak "dostluk" konulu bir hikâye yazınız. Yazınız zenginleştirmek için "atasözleri, deyimler ve özyeşiller" kullanınız.</p>	<p>Bloom taksonomisindeki sentez basamağına denk gelen bu etkinlik Programdaki "Yazma stratejilerini uygular.", "Hikâye edici metnin yazar.", "Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özyeşiller kullanır." kazanımlarına yöneliktir. Etkinliğin öğrencilerden yazacakları metnin üst yapısına dair bir istekte bulunması onların hikâye türüne dair özellikleri gözeterek belli bir anlatı biçimi dahilinde yazmalarını sağlayacaktır. Onları kahraman, uzam, zaman unsurlarını gözeterek belli bir bakış açısı dahilinde bir olay tasarlamaya yöneltecektir. Bu durum öğrencileri, metnin üst yapısının metni oluşturmadaki işlevine güdüleyecektir.</p>	<p>Buna ek olarak öğrencilerden iki gruba ayrılarak aynı konuyu farklı türlerle anlatmaları istenebilirdi. Örneğin bir grup dostluk konulu hikâye yazarken diğer grup bu konuda bir deneme yazabilir, her iki türde metinler karşılaştırılabilir. Böylece olay yerine düşünce ağırlıklı olan, kahramanlar, uzam, zaman gibi unsurları bulunmayan bir metnin aynı konuyu anlatmasına rağmen ne yönde değişebileceği öğrencilere gösterilirdi. Bu da metnin üst yapısının anlatımla olan ilişkisini kavramalarına yardım ederdi. Aynı etkinlikte öğrencilerden yazılarında kullanılmasını istenen deyim, atasözü ve özyeşiller onların metnin biçimine de odaklanmalarına yardımcı olabilir. Bunun daha verimli olması için öğrencilerle öncelikle dostluk konusunda kullanılabilecek, dostluğa dair fikirlerini desteklemeye hizmet edebilecek bu tür kalıp sözleri bulduracak bir kavram etkinliği sunulabilirdi. Yine okudukları metinde bu biçem özelliklerinin zaten sergilendiği örnekler dikkat çeken bir etkinlik sayesinde öğrencilerin kendileri yazmadan önce hazır yazılı metinde bu biçimsel özelliğin nasıl kullanıldığını görmeleri yararlı olurdu. Bilişsel modelleme yapmalarına fırsat verilebilirdi. Söz gelimi şiirin dördüncü dörtlüğünde yer alan "Ölmeden önce ölüünüz." hadisesine atıfta bulunan "Nefsini öldür ölmeden." dizesine dikkat çekip bunun şiirdeki anlama katkısı sorgulanabilirdi. Öğrencilerden bunun şiirdeki işlevini bulmaları ya da bu sözün benzerlerini bulmaları istenebilirdi.</p>

Metnin biçem özelliklerine dair başka bir çalışma da öğrencilerin metnin içinden benzetme sanatını seçmeleri şeklinde tasarlanmıştır. Etkinlik, biçemle ilişkisi ve etkinlik önerisi Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Biçemle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
<p>2. Metin 6. Etkinlik: Aşağıdaki yönergeleri uygulayınız.</p> <p>a) Okuduğunuz metinde geçen benzetme cümlelerini örnekteki gibi yazınız.</p> <p>Hatice Hanım erkek gibi kalın sesiyle; "Kimdir o?" diye bağırdı.</p> <p>b) Siz de iki benzetme cümlesi yazınız.</p>	<p>Sırasıyla kavrama ve sentez basamağındaki bu etkinlik Program'daki "Metindeki söz sanatlarını tespit eder." kazanımına dönüktür. Burada verilen örnek tümceyi okunan metinden seçilmesi ve öğrencilerden benzetme tümcelerini önce metinden bulup sonra kendi benzetme tümcelerini yazmalarını istenmesi onların bu biçem özelliklerinin kullanımını bağlam içinde görmesi açısından önemlidir.</p>	<p>Ancak metindilbilimsel çözümlemeye önemli bir yeri olan biçem özelliklerine yeterince dikkat çekilmesi için bu benzetmelerin metindeki işlevlerine de odaklanmak gerekir. Öğrencileri benzetmeleri bulmakla sınırlandırmak yerine onlara bu benzetmelerin ne işe yaradığı da sorulabilir. Ayrıca bu benzetmeler olmasaydı metnin anlamı ne kaybederdi, sorusuyla da söz konusu biçemin metnin anlamına katkısını ortaya koymaları sağlanabilirdi. Bu da öğrencileri değerlendirme basamağında düşünmeye yöneltirdi. Etkinliğin (b) maddesi ise bağlamdan kopuk bir üretim gerektirir. Eğitim-öğretimdeki her etkinlik gibi bunun da açık ve net bir amaç doğrultusunda oluşturulması gerekirdi. Metindilbilimsel çözümleme, metnin biçimi söz konusu olduğunda biçem için başvurulan kullanımların işlevlerini de dikkate alır. Öğrencilerin bu iki benzetmeyi niçin, hangi anlamsal oluşuma hizmet etmek için yazacaklarını bilmesi, bu konuda belirli bir amaç oluşturması gerekirdi. Bunun için öğrencilere amacı belli olmayan, bağlamdan kopuk biçimde iki benzetme yazdırmak yerine metinden seçilen bazı durumları daha etkili anlayabilmek için o durumlardaki hangi öğelerin nelere benzetilebileceğini düşünmeleri istenebilirdi. Sonra bu düşünce üzerine yazılan benzetmelerin metindeki ilgili kısıma yerleştirilip metnin bir de bu şekilde okunması istenebilirdi. Böylece öğrenciler kendi biçimsel üretimlerinin de metnin anlamına katkısını görebilir, metin üretim sürecine yapıcı bir katkı göstermenin duyuşsal kazanımlarından da yararlanabilirdi.</p>

Biçemle ilgili bir diğer etkinlik metindeki deyimlerin bulunmasıyla ilgilidir. Etkinlik, biçemle ilişkisi ve etkinlik Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18. Biçemle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
<p>2. Metin 2. Etkinlik: Okuduğunuz metindeki deyimleri bulup anlamlarını karşısına yazınız.</p>	<p>Kavrama basamağındaki bu etkinlik "Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler." kazanımı düşünülerek tasarlanmışsa da burada deyimler ve anlamlarının bulunması ile yetinilmiştir. Bu, öğrencilerin dikkatini metindilbilimsel çözümlemenin önemli basamaklarından olan biçemi oluşturan deyimlere çekse de deyimlerin metne katkısını kavramaları için daha fazla soruya ihtiyaç vardır.</p>	<p>Bu etkinlik deyimlerin metne olan katkısını da sorgulatabilirdi. Örneğin bulunan deyimleri metinden çıkararak okuma denemesi yaptırıp bu sırada anlamın neler kaybettiğini görmeleri öğrencilerden beklenebilirdi. Ayrıca bulunan deyimlerin yerine açıklamalarını getirerek metin okunabilir ve böylece deyimlerin metne katkısı gösterilebilirdi. Bulunan deyimlerin yerine aynı anlamı karşılayacak başka deyimler önerilmesi de istenebilirdi. Bu şekilde öğrenciler, uygulama basamağında bir kazanıma yönelmiş olurdu.</p>

Özetleme ve zaman kullanımının gündeme getirildiği bir başka etkinlik karşılaştırma etkinliğidir. Etkinlik, özetleme ve zaman kullanımıyla ilişkisi, etkinlik önerisi Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19. Özet ve Zaman Kullanımıyla İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler.

Etkinlik	Yorum	Öneri
<p>2. Metin 7. Etkinlik: "Eba video" bölümünden "Munise" isimli kısa filmi izleyiniz. Okuduğunuz "Munise" adlı metin ile izlediğiniz "Munise" adlı kısa filmi yönerge doğrultusunda karşılaştırınız.</p>	<p>Analiz basamağındaki bu etkinlik Programdaki "Metinler arasında karşılaştırma yapar." kazanımına yöneliktir. Bu etkinlikte öğrenciler aynı iki etkinlik öncesinde okudukları metin için yaptıkları özetleme ve zaman çalışmasını bu kez izledikleri bir metin için yapacak ve bu ikisini karşılaştıracaktır. Bu da metindilbilimsel çözümleme sırasında başvurulan özetleme ve zaman kullanımı tespitini pekiştirici niteliktedir.</p>	<p>Bu etkinlik zaman unsurunun tespit edilmesini istemesiyle sınırlı kalmış, zamanın metin yapılandırılmasındaki işlevini sezdirmeye dönük bir çalışma öngörmemiştir. Bu nedenle öğrenciler zamanı tespit etmekle sınırlı kalacaktır. Bu etkinliğe ek olarak öğrencilerin zaman unsurunun metnin kurgusundaki işlevini fark etmeleri için şöyle bir soru sorulabilirdi: İzlediğiniz ve okuduğunuz metinler farklı bir zaman diliminde geçseydi olaylar ne yönde gelişirdi? Bu sorunun cevabı üzerinde öğrencileri düşünmeye sevk etmek için şu seçeneklerle yardımcı olunabilirdi: Olayların geçtiği zaman dilimi kar yağışının yaşandığı soğuk bir kış gecesi olmasaydı kahramanların davranışlarında nasıl farklılıklar olurdu? Olaylar sıcak bir yaz gününde geçseydi kahramanların tepkileri ne yönde değişirdi?</p>

1.metin 8. etkinlikte metnin küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapı unsurlarından seçilen başlık, zaman, bağıntı öğeleri ve biçim ile ilgili çalışmalar, yazdıklarını değerlendirme formu adı altında bu kez bir arada sunulmuştur. Öğrencilerden yazılması istenen yazıyı belli bir değerlendirme formuna göre değerlendirmelerinin istenmesiyle aslında öğrencilere yazılarında nelere dikkat edecekleriyle ilgili bir yönlendirme yapılmıştır. Bu etkinlik, başlık, zaman ve bağıntı öğeleriyle ilişkisi, etkinlik önerisi Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Başlık, Zaman ve Bağıntı Öğeleriyle İlgili Etkinlik, Yorum ve Öneriler

Etkinlik	Yorum	Öneri
1. Metin 8. Etkinlik: "Birlik, iş bölümü, çalışmak, üretmek, insan, verimlilik" kavramlarından hareketle bir hikâye yazınız. Hikâyenizi oluştururken "Yazdıklarımı Değerlendiriyorum" formundaki maddeleri göz önünde bulundurunuz.	Sirasıyla sentez ve değerlendirme basamaklarında beceriler isteyen bu etkinlik Program'daki "Hikâye edici metinler yazar." ve "Yazdıklarımı düzenler.", "Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadeleri kullanır.", "Yazısını zenginleştirmek için deyim, atasözü ve özdeyişler kullanır.", "Metne uygun başlıklar belirler." "Hikâye unsurlarını ayırt eder." kazanımlarına dönüktür. Böyle bir etkinlik sayesinde öğrenciler öz değerlendirmenin olanaklarından yararlanarak bir metnin oluşumunda önemli yeri olan başlık, zaman, bağıntı öğeleri ve biçimi bütüncül olarak kullanacak ve böylelikle metnin oluşumunda bu öğelerin rolünü bir arada uygulayarak öğrenebilecektir. Öz değerlendirmenin yönlendirilmesi yazılı metninde bu öğeleri kullanmaya özen gösterecek olan öğrenciler, değerlendirme sırasında bu öğelerin uygun kullanıldığında metnin niteliğinin ne yönde değiştiğini de görecektir. Ancak bu etkinlikte metnin yalnızca büyük yapısı ile sınırlı kalındığı görülmektedir.	Böyle bütüncül bir etkinlikte öğrencilerin dolduracağı öz değerlendirme formu sınıf seviyesi gözetilerek biraz daha zenginleştirilebilirdi. Ya da başka bir yazma etkinliğinde bu formda yer almayan diğer öğelere de yer verilebilir, bunlar şu maddelerden oluşabilirdi: Yazımda aynı kavram alanında olan sözcükleri bir arada kullandım, çıkarıldığında anlamı bozmayan ya da eksiltmeyen ifadeleri kullanmadım, bazı anlamları örtük bir biçimde yansıttım, bazı adların yerine uygun adılar kullandım, bazı adları önadlarla belirttim, iyelik eklerini uygun yerlerde kullandım, belirteci durum eklerini uygun yerlerde kullandım, kişi eklerini uygun şekilde kullandım, bazı tümce yapılarını farklı içeriklerle yineledim, duygusal yoğunluğun olduğu kısımlarda yargı bildiren ifadeleri cümle başına ya da ortasına aldım. Yukarıdaki maddelerden oluşan bir öz değerlendirme formuna uygun metin yazmak için çalışan öğrenciler metinlerinde eşdizimsel örüntülemenin metnin anlam örgüsüne olan katkısından yararlanabilir. Bazı eksiltmeler yaparak gereksiz tekrar ve uzunluktan kaçınıp daha öz ve yoğun bir metin yazabilir. Bazı tümceleri okurun anlayışına bırakarak okuruna birtakım düşünceleri sezerek alımlama fırsatı verebilir. Program gereği bir önceki yılın kazanımları kapsamında öğrendiği hâlde yaşam boyu sözlü ve yazılı üretimlerinde kullanması gereken adılar, önadlar ekler, iyilemeler sayesinde cümleler ve sözcükler arasındaki olası kopuklukların önüne geçebilir ve metnin bağlaşıklığını arttırabilir. Aynı zamanda bir metnin oluşmasında büyük yapı özellikleri kadar küçük yapı özelliklerinin de etkili olduğunu kavrayabilir. Yine bu etkinlikte öğrencilerden yazarken hareket etmesi istenen kavramların da bir eşdizimsel örüntüleme görünümüne dolduğu söylenebilir: Birlik, iş bölümü, çalışmak, üretmek, insan, verimlilik. Anlamı oluşturmak için böyle bir dizilime gereksinim duyan öğrenciler aslında metindilbilimsel çözümlemenin önemli bir dikkat noktasından hareket etmiş olacaktır.

Araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin bulgular.

Metindilbilimsel çözümlemenin 'Erdemler' temasındaki hiçbir etkinlikle örtüşmeyen basamaklarına ilişkin etkinlik önerileri aşağıda sunulmuştur.

Gönderim. Türkçe Öğretim Programı 6. sınıfta yer alan "Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıkla. İsim ve sıfatların metnin anlamına olan katkısını açıkla." kazanımları yoluyla öğrencilerin, 7. sınıf düzeyinde artık metinlerde karşılaştıkları gönderim unsurlarını tespit edebilmeleri mümkün görülebilir. Programın sarmal yapısı gereği öğrencilerin 6. sınıfta gördükleri adılar ve sıfatlarla ilgili kazanımların 7. sınıf ders kitabında başka bir bağlam içinde tekrar sorgulanması onların metnin küçük ölçekli yapısının anlamaya olan katkısından yararlanmaları adına önemlidir. Bu nedenle incelenen temanın ilk metni için aşağıdaki gibi bir etkinlik önerilebilir:

Aşağıdaki cümleler de altı çizili ifadelerin gönderimde bulunduğu ifadelerin altını çiziniz.

Padişah, Hacı Hacı'nın görüşlerine çok önem verirdi. Karar verirken onun düşüncesini almayı ihmal etmezdi.

Yasub adında bir bey vardır, bütün arılar ona bağlıdır. Hiçbiri

sözünden dışarı çıkmaz. Anı beyi, diğerlerine göre daha büyüktür. Ayrıca, topluluğun yönetiminde ona yardım eden pek çok arı vardır. Padişah gibidir o.

Bal, çok şifalıdır. Arılar, çiçekten çiçeğe konarak toplarlar bu özü.

Yani iğneleri vardı. Fakat hunu birbirlerine karşı kullanıyorlardı.

İlk insanın yaratıldığı balıkta meleke özelliği vardı. İnsanlar huna göre davransalardı...

Madem, dedi padişah, iyiler az, o hâlde yardımcı olmalıyız onlara.

Kötülerden de uzak durmalıyız. Onlarla dost olmak, yılanlarla dost olmak kadar tehlikelidir.

Yüce ruhlu insanlarla görüşmek, onlardan yararlanmak iyidir, dedi.

Birçok ihtiyacımız var. Yalnız yaşarsak hunlardan birini bile kendi başımıza karşılamamız güçtür.

Eksilti. Öğrencilerin 6. sınıftaki "Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder." kazanımı ve "İsim çekim ekleri (çoğul eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru eki) üzerinde durulur." açıklaması gereği ilgi ve iyelik ifadelerini fark edebilmeleri beklenir. Programın sarmal yapısı gereği 7. sınıfta metnin küçük ölçekli yapısını oluşturan eksiltileri tespit etmelerine yönelik etkinlikler, öğrencilerin, metnin anlamını oluşturmada önemli bir etmeni daha kavramalarına yardımcı olacaktır.

Aşağıdaki cümlelerin eksik bırakılan ifadelerini yay ayrıç içindeki boşuklara yazınız

(.....) oldukça zengin bir halk vardı.

(.....) Padişahına bağlılıkta eşine zor rastlanır bir vezirdi.

Günlerden bir gün Hümâyün Fal ava çıkmak istedi. (.....) Yanına Haceste Ray'ı da aldı.

(.....) Maiyetinde birçok insanla ava çıktı. (.....) Av isteği sönene kadar avlandı. Yanındaki insanları geri gönderdi.

Kalın gövdeli bir ağacın yanında konakladılar. (.....) Kovuğunda bir arı yuvası vardı.

Bugün (.....) hayatımın en acı, en dertli günü oldu. Sabahleyin (.....) talebelerim bana fena bir havadis getirdiler. Dün gece Munise, bir kabahat yapmış, (.....) abası üstüne yürümüş. (.....) (.....) Karlar ve karanlıklar içinde uzun müddet kalamayacağımı, biraz sonra kapıya gelip yalvaracağımı zannetmişler.

(.....) mezarlık tarafındaki kapıya vuruyorlar gibi bir ses işitmeye başladım.

(.....) Rüzgârdan başka ne olabilirdi?

Değiştirim

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangi ifadelerine yerine kullanıldıklarını yazınız

Vezir, konuşmasını söyle sürdürdü:

– Anıların, işlerini görürken ilginç bir yardımlaşma örneği sergilediklerini biliyoruz.

– Nitekim, diye sürdürdü konuşmasını vezir; bir düşünür söyle diyor: "Bir insanın bir lokma eklemek

yiyebilmesi için bin kişinin çalışması gerekir."

Örtük Anlam. Metnin büyük ölçekli yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için küçük ölçekli yapısındaki örtük anlamların tespit edilmesi önemlidir. Program'daki "Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur." kazanımı da bununla ilgilidir. Bu nedenle öğrencilerden metindeki örtük anlamlı cümleleri bulup bunların altında yatan anlamları birer cümle hâlinde yazmalarını isteyen bir etkinlik tasarlanabilir. Ayrıca metindeki bazı örtük anlamlı cümlelerden çıkarılabilecek yargıları verip bu yargıların metindeki hangi örtük anlamlı cümlelerden çıkabileceğini de sorgulatmak gerekir. Böylece öğrenci yalnızca örtük anlamı bulup metni anlama becerilerini geliştirmekte kalmaz, anlatma becerileri kapsamında örtük anlamdan yararlanmak için de hazırlık yapmış olur.

Örnek:

Aşağıdaki cümlelerde açıkça söylemediği hâlde cümleden çıkarılabilecek yargıları altlarına yazınız. Cümlenin geçtiği paragrafı bir de bu yazdığınızı ekleyerek yeniden okuyunuz.

Padişahına bağlılıkta eşine zor rastlanır bir vezirdi.

Yanına Haceste Ray'ı da aldı.

Av isteği sönene kadar avlandı.

Çöl sıcağı gibi bunaltıcıydı.

Padişah, arıların çalışkanlıklarını öğrenince çok şaşırılmıştı.

— İşin ilgi çekici bir yanı da padişahım, arıların temiz olmaları.

Bal özü toplamaktan dönen her arıya bu inceleme uygulanır.

İlk saltanat binasını kuran Cemşid'in arılardan esinlendiği söylenir, dedi.

Aşağıdaki yargıların metindeki hangi tümcelerden çıkarılabileceğini bulup altlarına yazınız.

Ashında insanlarda olması gerekir.

Metinde:(Yanıt: Asıl insanlarda olması gerekmez mi?)

İnsanlar buna göre (ilk yaratıldığındaki melek özelliğine) davranmamaktadır.

Metinde:(Yanıt: İnsanlar buna göre davransalardı, kim bilir belki de melekten üstün bir yaratık olurlardı.)

Kötüler daha fazladır.

Metinde:(Yanıt:— İyiler her zaman daha az, diye vezirin sözlerine ekledi padişah.)

Örtük anlamı yalnızca cümle anlamıyla sınırlandırmak yerine büyük ölçekli yapıyla ilişkisini sorgulamak da metnin kuruluşundaki örtük anlam etkisini sezdirmek için işlevsel olabilir. Bu nedenle öğrencilere aşağıdaki gibi cümleden büyük yapılara ulaşabilecekleri sorular da sorulmalıdır.

“Çok güzel bulduğumuz için hiçbir zaman elimize geçmeyecek sandığımız şeylere karşı duyulan o ümitsiz ümit.”

1. Metinde anlatıcının yukarıdaki gibi bir tanımlama yapmasına sebep olabilecek ön yaşantıları nasıl olabilir? Tahmin ediniz.

“Çocuk, ellerimi öperek “Anacığım, anacığım!” diye ağlamaya başladı.”

2. Bu cümleden çocuğun anlatıcı ile ilişkisinin geleceği hakkında neler söylenebilir?

İşlevsel Tümce Yapısı. Metnin büyük yapısını kavramak için önem taşıyan işlevsel tümce yapılarını belirleme aşamasını ilgilendiren cümle yapısına ilişkin “Cümlenin öğelerini ayırt eder.” ve “Cümle türlerini tanıır.” kazanımları 8. sınıf düzeyinde yer alır. Ancak öğrenciler, bu sınıf seviyesine kadar geçen dili edinme sürecinde bu konuya ilişkin birtakım sezgileri kazanırlar. Cümlelerin öğelerinin diziliş farklılıklarının anlamdaki etkisini sezebilirler. Bu nedenle işlevsel cümle yapısı devrik tümce, kurallı tümce, yüklem, tümleç, vurgu gibi doğrudan sözdizimine ait terimlere başvurmadan da bu konu uygun sorularla 7. sınıf düzeyinde gündeme getirilebilir. Birkaç da örnek verildiğinde öğrenciler bilişsel modelleme yoluyla sonraki örnekleri bulabilir. Bunun için şöyle bir etkinlik hazırlanabilir:

Örnek: Ne fark ederdi?

Aşağıdaki maddelerde ilk tümceler metinde yer alanlar, ikincilerse onların farklı dizilişlerle yazılmış hâlleridir. Eğer bu cümleler ikinci dizilişteki gibi yazılsaydı cümlenin anlamında ne değişirdi? Karşılıklarına yazınız.

Metinde: Hatice Hanım, tekrar mumunu yakmaya uğraşırken ben onu göğsümde sıkıyordum.

"Hatice Hanım, tekrar mumunu yakmaya uğraşırken ben göğsümde onu sıkıyordum." yazsaydı...

Metinde: ...kim bilir hangi acı ile için için ağlıyordu?

"kim bilir için için hangi acı ile ağlıyordu?" yazsaydı...

Metinde: İçimde sönük bir ümit yok değildi.

"İçimde sönük bir ümit vardı." yazsaydı...

Metinde: Acaba vermezler mi?

"Acaba verirler mi?" yazsaydı...

Anahtar Sözcük. Metindeki anahtar sözcüklerin belirlenmesine dair Türkçe Öğretim Programında herhangi bir kazanım yer almasa da öğrencilerin metnin büyük ölçekli yapısına vakıf olabilmesi için bunları bulabilmesi önemlidir. Bunun için önce öğrencilere uygulamalı olarak anahtar sözcüğün ne olduğu ve nasıl bulunabileceği öğretilir, ardından incelenen metinlerdeki anahtar sözcükleri belirlemeleri istenebilir. Anahtar sözcükler doğrudan "Okuduğunuz metnin anahtar sözcükleri nelerdir?" şeklinde sorulabileceği gibi "Okuduğunuz metni anlamak için en çok işinize yarayan sözcükler hangileri oldu?" şeklinde de sorulabilir. Özellikle, anahtar sözcüklerin belirlenmesinde yinelenen, metinde frekansı yüksek olan sözcüklerden yararlanılabileceği hatırlatılabilir. Bunlar tüm metinlere uygulanabilir.

İçerik Şeması. Metnin büyük ölçekli yapısını kavramak için metindilbilimsel çözümlemenin öngördüğü aşamalardan biri olan içerik şemasını ortaya koymak okunan metnin anlaşılmasına; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin belirlenmesine yardımcı olur. Bu nedenle ders kitaplarındaki okuma ve dinleme metinleri ile ilgili metin sonu etkinliklerle içerik şemasını belirlemek gerekir. Bunun için işlenen her metnin yapısına göre ayrı bir şablon hazırlanıp öğrencilerden bunları doldurması istenebilir.

Sözgelimi "Arıların İlhamı" başlıklı metin ilk bakışta bir anlatsal metin olarak kurgulanmış gibi görünür. Ancak metnin ana gövdesi iki kahraman arası diyalogdan oluşur ve düşünce yazısı şemasına daha uygundur. Öğrencinin içerik şemasını bu doğrultuda çıkarması gerekir. Öğrencilerden bu diyalogların önemli aşamalarını özet ifadelerle doldurmaları istenebilir. Bu yönlendirmelerle öğrenciler içerik şemasını çıkarabilir; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini ayırt edebilir.

*Örnek: Aşağıdaki kısımları okuduğunuz metne göre tamamlayınız
Ortaya çıkan düzeni giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayırınız*

Başlangıç olayı:

Padişah ile vezirin sohbetini başlatan gelişme:

Padişahın sorusu:

Vezirin yanıtı:

Padişahın tepkisi:

Vezirin yanıtının devamı:

Padişahın tepkisi:

Vezir'in yanıtının devamı:

Padişah'ın tepkisi ve sorusu:

Vezirin yanıtı:

Söz konusu “Munise” metni olduğunda bu kez farklı bir içerik şeması gerekir. Çünkü bu metin diyaloglardan oluşmaz. Aşağıdaki gibi bir şemayı doldurabilen öğrencilerin metnin içerik şemasını çıkararak büyük yapısını zihninde örgütlemesi sağlanabilir.

*Örnek: Aşağıdaki kısımları okuduğunuz metne göre tamamlayınız
Ortaya çıkan düzeni giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayırınız*

Anlatıcının aldığı haber:

Anlatıcının karşılaştığı olay:

Anlatıcının tepkisi:

Anlatıcının duyguları:

Olayın sebebi:

Anlatıcının kararı:

Konu Değişimi Belirleyicileri. Metindilbilimsel çözümlemede kullanılan bu belirleyiciler, öğrencilerin konunun akışını takip etmek ve metni özetlemek için ihtiyaç duyduğu öğelerdir. “Okuduklarını özetler.” kazanımı kapsamında değerlendirilebilir. Bunun için öğrencilerden öncelikle okudukları metne göre etkinlikte sıralanan konu değişimi belirleyicilerini saptamaları istenebilir. “Munise” metni için şöyle bir etkinlik tasarlanabilir:

Örnek: Okuduğunuz metne göre aşağıdaki ifadelerin karşılardaki boşlukları doldurunuz.

Olaylarda anlatılan zaman diliminin değiştiği anlar:

Hangi zamandan hangi zamana geçildi?

Olayların geçtiği yerlerim değiştiği anlar:

Nereden nereye geçildi?

Olaylara yeni kişilerin girdiği anlar:

Kim girdi?

Bu maddelerin metnin hangi kısımlarında olduğunu sorgulamak öğrenciye metnin akışını daha iyi takip etme imkânı vereceğinden bu etkinlik metin öncesinde de verilebilir. Bu sayede soru sorarak okuma yöntemine uygun bir çalışma yapılabilir.

Bu belirleyiciler yazma becerilerinin geliştirilmesi için yapılan etkinliklerde de kullanılabilir. Yazmaya hazırlık aşamasında konu değişimi belirleyicilerini listeleyip önceden bunların neler olacağını düşünen

öğrencilerin olayları zihninde önceden kurgulaması kolaylaşır. Yazmadan önce öğrenciden kendi kendine şu soruları sorup yanıtlaması istenebilir:

Muhtemel dünyayı değiştirecek miyim, ne yönde, zamanlar ve dönemler değişecek mi, hangi kısımlarda değişecek, hangi amaçla, mekânlar değişecek mi, hangi mekânlar, hangi amaçla, yeni katılımcılar eklenecek mi, kimler, hangi amaçla, eski katılımcılar yeniden girecek mi, hangi amaçla?

Sonuç Tümcəsi. Büyük ölçekli yapı içinde değerlendirilen metinlerin sonuç tümceleri, metnin izleği, konusu, ana düşüncesi gibi anlamsal öğeleriyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle öğrencilerin okudukları metinlerdeki sonuç tümcelerine odaklanması metnin büyük yapısını anlamaları için önemlidir. Sonuç cümlesinin metnin izleği, konusu ve ana düşüncesi ile ilişkisini sorgulatacak etkinliklere gereksinim vardır.

İncelenen ders kitabında, "Arıların İlhamı" başlıklı metnin sonuç tümcəsi "Bir insanın bir lokma ekmek yiyebilmesi için bin kişinin çalışması gerekir." metinde verilmek istenen iletilerden birini destekleyici niteliktedir. Nitekim metinde arıların birlik ve dayanışma içindeki tavrı bu sonuç tümcésinin verdiği iletiyi desteklemek için söz konusu edilmiştir. Öğrencilerin bu ilişkiyi fark edebilmesi için şu soru yöneltilebilir: Metnin cümlesi metindeki hangi örneklerle desteklenmektedir? Metindeki başka hangi cümlelerle anlamca aynı doğrultudadır?

"Dostluk" metninin son tümcəsi olan "Efendim her ne kadar sürç-i lisan ettikse affolaaaaa..." ise doğrudan metnin üst yapısını ilgilendiren türüyle ilgili bir çıkarım yapmayı sağlar. Gölge oyunlarının klasik sonuç tümcelerinden biridir. Bundan hareketle öğrencilere metin türü özelliği kavratılabilir. Bundan önce metnin kurgusuna ait olan kahramanlara ait son tümceler ise doğrudan metnin ana düşüncesini destekleyici niteliktedir:

"Hacivat: Hoş olsun gönüller, kırılmasın kalpler.

Karagöz: Bayramdan bayrama öpülmesin eller."

Nitekim söz konusu metnin işlevi okurlara dostluğun önemini ve niteliğini anlatmaktır. Öğrencilerden bu metinde de sonuç tümcésinin metnin iletişimiyle olan ilişkisini saptamaları istenebilir. Bu tümceleri destekleyen başka tümceleri metinden bulup söylemelerini gerektiren bir etkinlik tasarlanabilir.

Kardeşim başlıklı metnin sonuç tümcésini oluşturan "Aynı yolcu yuz, yoldaşık/Sen yolcusun, ben bac mıyım?" dizeleri de metnin geneline egemen olan iletiyi destekler niteliktedir.

Yukarıdakilere ek olarak sonuç cümlesinin hangisinin olduğunu öğrencilerden beklemek de işlevsel olabilir. Bunun için öğrencilere "Metinde sizi izleğe götüren cümle hangisidir?" diye bir soru yöneltilebilir.

Anlatım Biçimleri. Bu çalışmada temel alınan metindilbilimsel çözümleme yaklaşımındaki son basamak anlatım biçimleridir. Bir metnin anlatım biçimini fark etmek öğrencilerin muhatap oldukları metnin akışına ilişkin isabetli beklentiler oluşturması açısından önemlidir. Aynı zamanda metnin tür özelliklerini kavramak için de anlatım biçimleri önemli yardımcılarıdır. Bu nedenle öğrencilerin okudukları metnin anlatım biçimlerini belirlemelerine yönelik etkinliklere gereksinim vardır. Programda da “Metindeki anlatım biçimlerini belirler.” kazanımı buna dayanmaktadır. Anlatım biçimlerini belirlemeye dönük aşağıdaki etkinlik yapılabilir:

Örnek: Aşağıdaki soruları olduğunuz metne göre yanıtlayınız:

Olayların ağırlıkta olduğu kısımlar hangileridir?

Nesneleri zihnimizde canlandırmanızı gerektiren bölümler hangileridir?

Düşüncelerin karşıtlarıyla birlikte ele alındığı kısımlar hangileridir?

Bilgilendirici ifadelerin ağırlıkta olduğu kısımlar hangileridir?

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki ‘Erdemler’ temasında yer alan etkinlikler metindilbilimsel çözümleme açısından değerlendirildiğinde, en fazla küçük ölçekli yapının dilbilgesel bağlaşıklık basamağında yer alan zaman uyumu ve görünüşle örtüştüğü gözlenmiştir. İkinci sırada yer alan eşdizimsel örüntülemenin 3 etkinlik, bağıntı öğelerinin 2 etkinlik, yinelemenin ise yalnız 1 etkinlikle örtüştüğü tespit edilmiştir. Toplamda bu temada 7 etkinliğin metindilbilimsel çözümlemenin metnin küçük ölçekli yapısını ilgilendiren basamaklarıyla örtüştüğü görülmüştür. Küçük ölçekli yapının diğer önemli basamaklarından “gönderim, eksilti, değiştirim, işlevsel tümce yapısı ve örtük anlam” ile örtüşen herhangi bir etkinlik saptanmamıştır. Çalışmada bu basamaklara yönelik birtakım öneriler getirilmiştir. Metnin küçük ölçekli yapısını ortaya çıkarabilmek ve büyük yapıya ulaşabilmek için metindeki gönderim öğelerini, eksiltileri, değiştirim unsurlarını, örtük ifadeleri tespit etmeye dönük etkinliklere mutlaka ders kitabında yer verilmelidir. Bu sayede öğrencilerin tümce içi ve tümceler arası ilişkileri kuran dizgenin farkına varması ve asıl anlama (ya da metnin bütününe) ulaşması sağlanabilir.

Etkinlikler büyük ölçekli yapı açısından değerlendirildiğinde, en çok biçimle ilgili etkinliklerin ön plana çıktığı görülmüştür. Bunlar Türkçe Öğretim Programındaki söz sanatları ve deyimlerle ilgili kazanımlara ulaşmak amacıyla tasarlanan etkinliklerdir. Biçemi, üçer etkinlikle işlev, başlık, konu ve ana düşünce tümcesi basamaklarına yönelik etkinlikler izlemiştir. Özet, 2 etkinlikte, izlek ise 1 etkinlikte söz konusu edilmiştir. Bunların tamamının, metni okuma anlama becerileri kapsamında tasarlanan etkinlikler olduğu saptanmıştır. Büyük ölçekli yapının önemli unsurlarından “anahtar sözcükler, içerik şeması, konu değişimi belirleyicileri ve sonuç tümcesi” ile ilgili etkinliklere yer verilmemiştir. Bu unsurlar öğrencilerin, metnin yapısını, içeriğini, konu akışını, izleğini ve iletilerini kavramaları açısından önemli olduğundan mutlaka etkinliklerde yer verilmelidir. Ayrıca ders kitabında metnin üst yapısı ile ilgili yalnızca metin türüne dair etkinliklere yer verildiği görülmüştür. Bu, öğrencilerin metinleri anlamakta anlatım biçimlerine başvurmanın kazanımlarından yoksun kalması sonucunu doğurur. Bu nedenle metin sonu etkinliklerde anlatım biçimleri de gündeme getirilmeli, bunların metnin anlamının kuruluşuyla olan ilişkisi ortaya çıkarılmalıdır.

Yılmaz ve Topal (2010), Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümlemenin uygulanmasının sorgulandığı araştırmalarında, Türkçe dersinde metindilbilimsel çözümlemenin öğrencilerin anlamadaki başarılarını ve derse güdülenmelerini arttırdığını bulgulamıştır. Ülper (2010), öğrencilerin okuduklarını anlamalarında metinleri oluşturan yapıların şemalarının kavranmasının önemini vurgulamaktadır. Araştırmacıya göre bu, öğrencilerin metne yapısına göre yaklaşımlarını, beklentiler oluşturmalarını ve metni takip edebilmelerini sağlayan önemli bir belirleyicidir. Dilidüzgün (2008), Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım getirerek ders sürecinde verimli olabilecek birçok etkinlik örneği tasarlamıştır. Dilidüzgün (2013), başka bir çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin büyük ölçüde birbirinin tekrarı olduğunu saptamış; bunların her metinde farklılaşan, her metne özgü bu ilişkileri açığa çıkaran içerikte ve özellikte olması gerektiğini ancak böylelikle tüm metinler için genel olarak belirtilen kazanımlara ulaşılabileceğini vurgulamıştır. Aydın (2013) da ders kitaplarındaki etkinliklere metindilbilimsel bağlamda yaklaşarak birtakım eleştiriler ve öneriler getirmiştir. İncelediği temadan hareketle ders kitaplarının kazanımlara ulaşma yolunda metindilbilimsel çözümlemenin getirilerinden yararlanmakta yetersiz kaldığını bulgulamış ve kazanımlara dönük özgün etkinlikler önermiştir. Ayrıca Aydın ve Torusdağ (2014) uygulamalı bir çalışma üzerinden Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümlemenin önemine vurgu yapmıştır.

Metindilbilim, metni temel dil birimi olarak kabul eden, metnin yapısını, kuruluşunu ve içeriğini anlamayı önceleyen bir çözümleme yaklaşımına sahiptir. Bu nedenle ders kitaplarındaki etkinlikler Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ulaşmak için metindilbilimsel çözümlemenin sağlayacağı yararlar gözetilerek hazırlanmalıdır. Bu sayede öğrencilerin metinlere çözümleyici bir gözle bakmayı öğrenmesi ve metin yoluyla ulaşılmak istenen kazanımlara azamî ölçüde ulaşması sağlanabilir.

Yazar Katkıları

Çalışmaya 1. Yazar: %50, 2. Yazar: %50, oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki 'Erdemler' Temasında Yer Alan Etkinliklerin Metindilbilimsel Çözümleme Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur. Yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akbayır, S. (2007). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alpan, G. (2008). Ders kitaplarındaki metin tasarımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 107-134.
- Aşkın Balcı, H. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (21), 191-204.
- Ayata Şenöz, C. (2005). *Dilbilim: metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Aydın, İ. (2012). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabının duygular temasında bulunan okuma metinlerine metindilbilimsel bir yaklaşım. *Turkish Studies*, 7 (3), 381-407.

- Aydın, İ. (2013). İlköğretim Türkçe 8. sınıf öğrenci çalışma kitabının duygular temasında yer alan etkinliklere metindilbilimsel bir yaklaşım, *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (1), s. 25-55.
- Aydın, İ., Torusdağ, G. (2014). Türkçe öğretimi çerçevesinde yazınsal bir metin çözümleme örneği olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (4), 109-134.
- Coşkun, E. (2009). *Türkçe öğretiminde metin bilgisi, içinde: İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. (Ed.Ahmet Kırkkılıç-Hayati Akyol). İstanbul: Pegem Yayınları.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım, (Yayınlanmamış doktora tezi) İstanbul Üniversitesi.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Metindilbilim dersinin Türkçe öğretmeni adaylarının okuma etkinlikleri geliştirme yetilerine etkisi. *Turkish Studies*, 8 (1), 1239-1258.
- Günay, D. (2003). *Metindilbilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2013a). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2013b). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 604-637.
- Güneş, F. (2017). Türkçe öğretiminde etkinlik yaklaşımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (1), 48-64.
- İşeri, K. (2011). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri*, içinde: Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri (Ed. Hakan Ülper), Ankara: Pegem Yayınları.
- İşeri, K. (2021). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Ankara: Pegem Yayınları.
- MEB. (2018). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıf) Öğretim Programı*. Ankara.
- Torusdağ, G.& Aydın, İ. (2019). *Metindilbilim ve örnek metin çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ülper, H. (2010). *Okuma ve anlamlandırma becerilerinin kazandırılması*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, E.& Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümlemenin uygulanması. *TÜBAR, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 775-788.

Extended Abstract

One of the most important elements of Turkish lessons is texts. The text is not formed by the ordering of sentences and paragraphs, but by combining them within a certain system. Fields examining the text have developed various analysis methods to examine how it was created, its structure, and its place in the language system. Textlinguistics, one of them, focuses on the structure of the text. Textlinguistic analysis developed based on this field lists some criteria necessary for a sentence series to be a text and envisages analyzing the texts within the framework of these criteria. According to Beaugrande and Dressler (1981), the sentence sequences that make up the text form a whole by

connecting with the criteria of cohesion and coherence, they are produced for certain intentionality, acceptability, informativity, situationality and intertextuality, it should be a written or spoken linguistic product with a definite beginning and end. Textlinguistics, which chooses the text as the subject of study, describes the general conditions and rules of text formation and tries to explain their importance for understanding the text. In this respect, it differs from traditional analysis approaches. Texts have an important place in language teaching. Especially with the effect of constructivist philosophy in the education system, texts are now seen as a tool for language teaching. Many points in the learning domains of Reading, Listening, Vocabulary and Comprehension in the program are closely related to the steps of textlinguistic analysis. Some of the studies carried out in order to understand what is heard and read require a systematic analysis of the texts directly listened to/read. For this reason, textlinguistics, which brings a new perspective to analyze texts, can be effective in Turkish teaching. Since 2005, the concept of activity-based teaching has dominated our curriculum. The purpose of the activities is to make the students willing and active. The relationship between textlinguistic analysis and the parallelism in the curriculum outcomes and the activity-based approach brings up the relationship of the activities with the textlinguistic analysis steps in the process of reaching the objectives through the analysis of the texts in the Turkish textbooks.

This study aims to describe and evaluate how the activities in the theme of 'Erdemler' in the 7th Grade Turkish Textbook of MEB Publications appear in terms of textlinguistic analysis and to develop activity suggestions. For this purpose, answers to the following problems were sought:

Which of the activities in the theme of 'Erdemler' in the Turkish Textbook overlap with which steps of textlinguistic analysis?

What is the place of activities that overlap with textlinguistic analysis in the 'Erdemler' theme of the Turkish Textbook in Bloom's taxonomy?

Which activities overlap with the textlinguistic analysis in the 'Erdemler' theme of the Turkish Textbook, with which of the acquisitions in the Turkish Lesson Curriculum?

How can the activities in the 'Erdemler' theme of the Turkish Textbook be enriched with the possibilities of textlinguistic analysis?

What activities can be suggested regarding the steps of textlinguistic analysis that do not overlap with any activity in the 'Erdemler' theme?

This study was carried out in the nature of qualitative research. Document analysis was used. All of the activities designed to process the texts of "Arların İlhamı, Munise, Dostluk and Kardeşim", which are in the theme 'Erdemler' of the 7th Grade Turkish Textbook of MEB Publications, are discussed in this study.

First of all, it was determined which of the activities coincided with the processes predicted by textlinguistic analysis. For this, the table regarding the steps of textlinguistic analysis prepared by Aydın and Torusdağ (2014) was used. In this table, 16 activities that directly overlap with the aforementioned titles have been identified in order to examine the small-scale, large-scale and superstructure of a text. First of all, it was determined that these activities aimed to process the cognitive skills at which levels in Bloom's taxonomy, and then which achievements in the Turkish Lesson Curriculum were aimed. Accordingly, the skills targeted by the activities were distributed to all the other steps except for the knowledge level. It has been determined that the activities are oriented towards a total of 16 different acquisitions from all learning areas. Which elements of my textlinguistic analysis coincide, together with the reasons, are revealed. For these activities, activity suggestions have been developed in accordance with the textlinguistic analysis steps. Then, activity suggestions were developed by making use of the never-used steps of textlinguistic analysis throughout the theme. These steps are reference, incomplete, substitution, functional sentence structure, keyword, content scheme, subject change markers, concluding sentence, and expression styles.

Based on these studies, it can be said that the possibilities of textlinguistic analysis should be used in Turkish lessons. In this way, the field of understanding and narration-based studies in Turkish lessons can have a rich content. As a matter of fact, it was complained in the literature that the activities in the textbooks were monotonous and it was argued that they should be diversified. There are also activity suggestions developed in this direction. In addition, it was stated that students' focus on the structure of the text, which textlinguistics focuses on, contributes to their ability to understand the text. Textlinguistics has an analysis systematic that accepts text as the basic unit and prioritizes understanding the structure and organization of the text. For this reason, the activities in the textbooks should be prepared by considering the benefits of textlinguistic analysis in order to achieve the achievements of the Turkish Lesson Curriculum. In this way, it can be ensured that students learn to look at the texts with an analytical eye and reach the desired achievements through the text to the maximum extent.